

בעוד כמה ימים יסתיימו

שנות ה'70' — לפני

העודם השתנו לדא הכר

גליון זה של העולם הזה הוא האחרון המופיע בשנות ה'70' של המאה ה'20. יש המתנגדים לקביעה זו. על פי ההיגיון האריתמטי, שנות ה'80' מתחילות רק ב-1981. מכיוון שהספירה כולה התחילה בשנת 1. ולא בשנת 0. אולם לבני-אדם יש היגיון משלהם, שהוא חזותי, ולגביהם מתחיל העשור החדש ביום הראשון של 1980.

עשור של שנים, כמו מאה, הוא תקופת זמן שרירותית. שום תהליך לא התייחס ב-31 בדצמבר 1899, ולא התחיל ב-1 בינואר 1900. אולם המוח האנושי זקוק לחלוקה שרירותית זו של הזמן לאלפים, למאות ולעשרות. כדי לאפשר לו להכניס סדר כלשהו לרצף של תהליכים ומאורעות, לולא כן היו אלה מהווים, כדברי ההיסטוריון ארנולד טוינבי, "סתם דבר ארוך אחד אחרי השני".

ואכן, כאשר מחלקים את 80 השנים הראשונות של המאה ה'20' לעשורים, ניתן להבחין בסדר מסוים, שרירותי ככל שיהיה. לכל עשור היו אופי משלו, תהליכים מרכזיים משלו, דמויות של מנהיגים משלו.

● **העשור הראשון של המאה היה, לכאורה, תקופת-זהב של שלווה, התקדמות וסדר. הקיסריות הגדולות שלטו בעולם, ונראו כבנות-אלמות. ורק בדיעבד, במרחק של שנים רבות, נראה כי כל סימני החורבן של העתיד כבר היו חבויים בעשור זה.**

ב-1900 תקפו ה"בוקסרים", לוחמי-השיחור ורוו הסיניים, את הדיפלומטים המערביים בפקין וכיתרו אותם, ממש כמו שאירע כעבור 79 שנים בטהראן. כעבור ארבע שנים הביסה יפאן החדשה את רוסיה הכבירה. היו אלה סימנים ראשונים, לשקיעת המערב — נושא ששימש כותרת לאחד הספרים הגדולים של ראשית המאה.

המלכה ויקטוריה האגדית מתה ב-1901. בווינה עירער רופא בשם זיגמונד פרויד

הכל נראה עדיין רגוע — אך מתחת לפני השטח נבט זרע החורבן.

● **שנות ה'10'** עמדו כולן תחת רישומו של מארע הרה-שוואה, ששינה את פני-העולם: מילחמת-העולם של 1914-1918.

קשה לתאר בימינו את ההתלהבות העצומה שבה קיבלו ההמונים בחצי תריסר ארצות את פרוץ המלחמה, שנראתה להם תחילה כפריצה מתוך הווי מחניק, אך המלחמה לא הייתה טיול קצר, "עד לחג-המולד", כפי שהובטח. במשך ארבע שנים נערכה שחיטה חסרת תכלית וטעם, שלא הייתה עוד כדוגמתה.

האורות כבים באירופה כולה. לא נחזה עוד בהדלקתם מחדש בימינו, ניבא שר-החוץ הבריטי, בפרוץ המלחמה. בתומה, השתנה העולם עד ללא היכר. הקיסריות התמוטטו. ברוסיה חוללה המפלגה הבולשביקית של ולאדימיר איליץ' לנין את המהפכה הקומוניסטית. בגרמניה קמה

1914: הריגת יורשיה-העצור האוסטרי כסראייבו. האורות כבו באירופה

האימים במדינתנו. אך בצד קיטוב העולם לשני מחנות, שתוללו הפיכות ותמכו ברוודנים בכל אתר ואתר, התקדם תהליך של השתחררות העמים הקולוניאליים. קצין צעיר בשם גמאל עבדאל-נאצר חולל את ההפיכה המצרית ב-1952. וכעבור שנתיים פרצה מלחמת-השיחרור האלג'ירית.

גם בתוך מעצמות-העל היו פיצוצים. ההתקוממות ההונגרית נגד ברית-המועצות פרצה ב-1956. וכעבור כמה ימים פלשה ישראל, בברית עם צרפת ובריטניה, לחצי-האי סיני.

יתכן שהמאורע העיקרי של שנות ה'50' התגלם בכדור קטן, שהתרומם מעל לכדור-הארץ וחדר לחלל החיצון — הספוטניק הסובייטי משנת 1957.

● **שנות ה'60'** נפתחו עליידי ג'ון קנדי, הנשיא האמריקאי הצעיר והוזהר, שנרצח ב-1963. לפני כן התאבדה מארילין מונרו האלוהית. ארצות-הברית שקעה בכוח של ויאטנאם, והתנועה נגד המלחמה קרעה את ליבה של אמריקה.

ישראל הטביעה את חותמה על העשור ב-1967. כאשר פרצה מן הכיתור האמיתי או המדומה וכבשה במשך שש-הימים שטחים נרחבים. כעבור שנה חגגה צ'כוסלובקיה את "האביב של פראג", שנדרס על-ידי הטאנקים הסובייטיים. מארטין לותר קינג נרצח ב-1968. ב-1969 דרך האדם הראשון, האמריקאי ניל ארמסטרונג, על פני הירח.

● **שנות ה'70'** החלו בסימן פרשת-ווטרגייט, שזעזעה את אמות-הסיפים של המישטר האמריקאי ושגרמה לחשבון-נפש לאומי נוקב, שלא נסתיים אף בסוף העשור. אך חשוב ממנו היה תהליך שהחל כאשר צלחו הגייסות המצריים את התעלה ביום-הכיפורים של 1973. המלחמה יזעזעה את ישראל. אך הייתה לה תופעת-לוואי, ששינתה את פני העולם: חרם-הנפט הערבי. תוך זמן קצר עלו מחירי הנפט בצורה ששינתה באופן מהותי את יחסי-הכוחות בעולם. שילוח המדינות התעשייתיות ברחבי תבל התערער. לסתע נתברר כי הפלא הכלכלי והטכנולוגי של העולם ה- מערבי היה מבוסס על ניצול הדלק הזול, שנלקח ממדינות חלשות. כאשר השתנה מצב זה, השתנה העולם כולו. בסוף העשור היו שניבאו התמוטטות עולמית.

יתכן כי האית-אללה רוח-אללה חומייני, הקנאי המוסלמי השיעי שהשתלט ב-1979 על איראן, היה האיש של העשור — כי הוא חשף את חולשתה של ארצות-הברית מול האיום של מדינת-נפט.

אזרחי ישראל, שמלאו לו השבוע 80 שנה, ראה בחייו מאורעות רבים. אם הוא איש נבון, הוא מסיק מהם לפחות מסקנה בטוחה אחת: שאין כל אפשרות להינבא מראש מה יקרה בשנות ה'80', מה יהיה אופייני, מי יהיו גיבוריהן, ומה יהיו פני העולם בתום העשור.

מלחמת-עולם שלישית והרג של מאות מיליונים — או ניצחון השפיות? התמוה שטות הכלכלה העולמית וירידת החשכה של ימי-הביניים חדשים על העולם — או התאוששות ופריחה בעידן טכנולוגי חדש?

למרבה הצער — ואולי למרבה המזל — לא יכול היה איש להינבא לבאות.

• תלמיד הכיתה השמינית, הסרבי גב' רילו פרינציפ, נאטר אחרי הריגת הדוכס פרדיננד ואשתו, שגרמה למלחמת-העולם הראשונה.

1917: לנין נואם בימי המהפכה הבולשביקית

שניטה אחד בשם אדולף היטלר לחולל ב-1923 במינכן, לא משכה תשומת-לב. המאורע הגדול ביותר של העשור אירע ב-1929, כאשר התמוטטה הבורסה של ניו-יורק. הכלכלה העולמית הרכושנית נהרסה. מיליוני מובטלים ברחבי העולם התעשייתי נדונו לחיי דלות וניווון.

● **שנות ה'30'** ראו את התמוטטותה של אירופה ושטיפתה אל תוך תהום הפאר. שיום, היפאנים פלשו ב-1931 למאנצ'וריה, ופתחו את עונת מסעיה-הכיבושים של המדינות התוקפניות החדשות. ב-1933 בחר העם הגרמני המייאוש באדולף היטלר, כדי שיושיעו מן המסולת הכלכלית והמצוקה הלאומית. ב-1935 פלשו האיטלקים לאתר יופיה. ב-1936 פתח פראנצ'סקו פראנקו, בעזרת היטלר ומוסוליני, במלחמת-האזרחים הספרדית. ב-1938 פלשו הגרמנים לאוסטריה. באותה שנה ניסו מעצמות המערב לפייס את היטלר ב"הסכם מינכן" הזכור-לשימצה. כעבור שנה כרת היטלר עם סטאלין את ברית "ריבנטרוף-מולוטוב" הזכורה-לדראון. כעבור כמה ימים פתח במלחמת-העולם השנייה, וגרף את העולם לתהום, ועימו שישה מיליון יהודים.

● **שנות ה'40'** עמדו בסימן הגדולה שבמלחמות-תבל. הקטל נסתיים ב-1945, אחרי שהגרמנים הגיעו לאיי התעלה ה"בריטים, לצפון נורבגיה, לאל-עלאמיין במצריים ולסטאלינגראד שעל גדת הוולגה. אירופה חרבה ושקעה, ושתי מעצמות-על חדשות חלשו על העולם והתחרו ביניהן: ארצות-הברית וברית-המועצות. פיצצת ה"אטום, שהשמידה את הירושימה ב-1945, ריחפה על פני מאבק זה.

אך מלחמת-השוואה הולידה תהליכים עמוקים יותר. האימפריות הישנות נסוגו ברחבי העולם. עמי, העולם השלישי התעוררו. ב-1948 זכתה הודו בעצמאותה, בהנהגת המאהאטמה גאנדי. ישראל נולדה באותה שנה. בסיון נולדה מעצמה קומור ניסית חדשה.

● **שנות ה'50'** היו שנות המלחמה הקרה". ב-1950 פרצה מלחמת קוריאה. סטאלין, רוצח-ההמונים שדעתו נטרפה עליו יותר ויותר, הגביר את מישטרי

1933: נשיא גרמניה ממנה את היטלר כראשיה-הממשלה אירופה שקעה בתהום

רפובליקה רופפת. אוסטריה הצטמקה. הי נשים, שנשאו את גטל המלחמה בבת-י-החרושת, תבעו מעמד חדש בחברה.

● **שנות ה'20'** היו תחילה שנים של עליונות מאולצת. העולם רצה לשכוח את המלחמה. הכל התחדש, הכל התקדם. האמנות החדשה של הקולנוע פרחה. צ'ארלי צ'אפלין הגאון ביים בשנת 1921 את סרטו הראשון, THE KID, ואלברט איינשטיין זכה באותה שנה בפרס-נובל. האמנות פרחה, ועימה הספרות.

את יסודות רפואת-הנפש — ולמעשה את יסודות העולם הרוחני של המאה ה'19'. ב-1903 הטיס אורוויל רייט ואחיו וילבור את המטוס הראשון בעולם, מעשה שבישר מהפכה כבירה בתחבורה ובמלחמה. הווג מארי ופיאר קירי זכו בפרס-נובל עבור גילוי הראדיום, שפילס את הדרך לפצצת-האטום של ימים יבואו.

הקצין היהודי אלפרד דרייפוס טוהר סופית רק ב-1906. העיתונאי הווינאי תיאודור הרצל, שהושפע מפרשה זו עד כדי הקמת התנועה הציונית, מת ב-1904. יוסף ד'גואשווילי, המכונה סטאלין, ביצע ב-1907 את שוד-הבנק הגדול בטיפפליס למען מיפלגתו הבולשביקית.